

Tartalom

Bevezető.....	2
Nemzetközi és hivatali gyakorlat.....	2
Az új sarokszámok kialakítása.....	3
A lakossági felvételek célsokasága.....	3
A lakossági felvételek súlyozása, kalibrálása.....	3
Az új sarokszámok kialakítása.....	4
A sarokszámok továbbvezetése.....	5
A sarokszámok visszavezetése.....	5
Melléklet.....	6

Elérhetőségek

Az adatok revíziójának alapvető célja az adatok minőségének javítása és ezáltal a valóság minél pontosabb tükrözése.¹

Bevezető

A lakossági felvételek – a Munkaerő-felmérés, a Háztartási költségvetési és életkörülmények adatfelvétel, a Lakosság utazási szokásai felmérés és a Felmérés a háztartások infokommunikációs technológiai eszköz használatáról – a KSH kiemelten fontos folyamatos társadalomstatisztikai felvételei. A felvételek fogalmait, az adatgyűjtés legfontosabb elemeit, valamint a mintavétellel szembeni elvárásokat elsősorban európai uniós jogszabályok határozzák meg. A KSH lakossági felvételeinek közös sajátossága, hogy a célsokaságuk lényegében megegyezik, és hasonló többlépcsős, rétegzett valószínűségi mintát használnak.

A mintából a teljes célsokaságra történő becslés, teljeskörűsítés során kiemelt szerepet játszanak a különböző sarokszámok, úgymint a népességszám és a háztartásszám. A különböző lakossági felvételek célsokaságai alapvetően megegyeznek, azonban a teljeskörűsítésnél használt sarokszámok eltérhetnek egymástól. (Különböző korcsoportos, területi bontású kategóriákat használhatnak.)

A KSH 2014 decemberéig a 2001. évi népszámlálásból kialakított és továbbvezetett népességszámot használta sarokszámként a lakossági felvételek teljeskörűsítéséhez. A 2011. évi népszámlálás adatai alapján a 2011. október 1-jei időpontra kialakított lakossági felvételekhez használt sarokszámok azonban eltérnek a továbbvezetett népességszámtól, ami a lakossági felvételek újrasúlyozását, revízióját tette szükségessé. A revízió kiterjedt az összes rendszeres lakossági felvételre, a 2011 októberétől publikált időszakokra vonatkozóan. A 2006–2011 közötti időszakra a 2011. évi népszámlálást is figyelembe vevő korrigált népességszámot tartalmazó új sarokszámrendszert alakítottunk ki, melynek segítségével a lakossági felvételek mintáit erre az időszakra is újrasúlyoztuk. A 2006-ot megelőző időszakra a lakossági felvételekből származó adatok nem módosulnak.

A lakossági felvételek másik fontos sarokszáma, a háztartásszám tekintetében a népességszámhoz hasonlóan jártunk el.

Nemzetközi és hivatali gyakorlat

A súlyozásnál használt sarokszám a népszámlálásból kialakított, a lakossági felvételek célsokaságának megfelelő népességszámból továbbvezetett szám. A továbbvezetett népesség mindig az aktuális népszámlálás lakónépességéből kiindulva vezeti tovább az adatokat a különböző évenkénti adatgyűjtések, adatátvételek felhasználásával. Az elmúlt évtizedek tapasztalatai alapján a továbbvezetett és a népszámlálási adatok kisebb-nagyobb mértékben eltértek egymástól.

A 2001. évi népszámlálás után a lakossági felvételeknél szintén revíziót végeztünk. A lakossági felvételek adatainak teljeskörűsítése 2003-tól a 2001. évi népszámláláson alapuló népességszám-továbbvezetés bázisán történt. Ezzel egy időben a 2001–2002. évi adatokat is újra kellett számítani, és ennek megfelelően lecserélni a korábban közzétett adatokat. Az 1998 és 2000 közötti időszakra a 2001. évi népszámlálást is figyelembe vevő, korrigált népességszámon alapuló új súlyszámrendszer készült, amelynek segítségével az adatokat újrasúlyoztuk (új súlyozású adatok). Az 1992 és 1997 közötti adatok teljeskörűsítése az 1990. évi népszámlálás alapján készült súlyrendszerrel történt.

A 2001. évi népszámlálás alapján továbbvezetett népességszám és a 2011. évi népszámlálás eredménye közötti eltérés összességében mindössze 5 ezrelék, így a lakónépesség számának revíziója nem volt indokolt. Azonban a lakossági felvételek célsokaságánál használt népességfogalom szerinti népességszám a korcsoportos struktúrában már jelentősebb eltérést mutatott a továbbvezetethez képest. A legjelentő-

¹ KSH statisztikai adat-felülvizsgálatának alapelvei.

sebb eltérések a nemzetközi vándorlásban leginkább érintett fiatal felnőtt (20–39 év közötti) korcsoportokban voltak. A 20–24 éves korcsoportban mintegy 3% feletti, míg a 25–29 éves korcsoportban közel 10%-os az eltérés. A 30–39 évesek körében főképp a férfiak esetében figyelhető meg nagyobb mértékű, mintegy 3%-os különbség. Emellett az 55–69 éves korcsoportban a továbbvezetett népességszámhoz képest közel 3%-kal magasabb a népszámlálásból számított népességszám. Így – a korábbi gyakorlatnak megfelelően – a lakossági felvételek újrasúlyozása, ebből következően pedig az adatsorok revíziója szükséges ahhoz, hogy a felhasználók pontos képet kaphassanak a folyamatokról.

A lakossági felvételek közül a Munkaerő-felmérés és a Háztartások költségvetési és életkörülményei adatfelvétel a forrása az európai uniós közös politikák szempontjából kiemelkedően fontos Europe 2020 indikátorok egy részének. Az EU-szintű revidált adatok rendelkezésre állását 2015-re tűzték ki célul. A KSH lakossági felvételeinek eredményeit 2014 decemberétől már az új sarokszámok felhasználásával képezi.

Az új sarokszámok kialakítása

Röviden bemutatjuk a lakossági felvételeknél használt népesség- és háztartásfogalmakat, melyek alapján – a következőkben ismertetett módszer segítségével – a 2011. évi népszámlálási adatokból előállítottuk az új sarokszámokat.

A lakossági felvételek célsokasága

A lakossági felvételek célsokasága az adott ország területén magánháztartásban élő népesség, a különböző felvételek esetén a célsokaság korcsoportok szerint szűkülhet. A lakónépességtől való legjelentősebb eltérés az intézeti népesség kezelésében van. Az intézeti népesség alapvetően nem része a lakossági felvételek célsokaságának, azonban azon intézetben lakó személyek, akik valamely magánháztartás részének tekinthetők (fogyasztási vagy jövedelmi szempontból egy magánháztartáshoz kötődnek) a magánháztartás lakóhelyén szintén részei a lakossági felvételek célsokaságának.

Emellett a lakossági felvételek fontos fogalma a háztartás. A háztartás azon személyek összessége, akik – függetlenül a rokoni kapcsolatoktól – közös jövedelmi, illetve fogyasztói közösséget képeznek, folyamatos életviteli költségeiket részben vagy egészben közösen viselik. A lakossági felvételek azokban az esetekben tekintik a háztartáshoz tartozónak az ideiglenesen távol élő diákokat, a munkavállalás miatt távollévőket, amikor ellátásukról döntően a megfigyelt háztartás gondoskodik, illetve utóbbiak esetében, ha jövedelmükkel alapvetően hozzájárulnak a háztartási kiadásokhoz.

A lakossági felvételek súlyozása, kalibrálása

A KSH lakossági felvételeinek mintavételi tervei általánosan többlépcsős, rétegzett valószínűségi mintákat használnak, ahol a végső kiválasztási egység a lakás vagy a háztartás.

A megvalósult minta minden egyes eleméhez tartozik egy végső becslősúly. Ez a súly több lépésben állítható elő. A mintavételi és kiválasztási terv a kiválasztott minta minden eleméhez definiál egy ún. design súlyt. Az egység szintű meghiúsulás kompenzálása a megvalósult mintaelemek design súlyának módosítása, jellemzően a mintavételi terv elemeihez köthető szinten, pl. mintavételi rétegenként. Az így módosított súlyt nevezzük elsődleges súlynak.

Ha a lakossági felvételek feldolgozása az elsődleges súlyokra épülne, akkor – elsősorban a meghiúsulások következtében – a népesség- és a háztartásszám egyes adatai számottevően torzulnának. Ennek elkerülése érdekében korrekciós eljárást, pontosabban kalibrálást és korrigált becsléseket alkalmazunk. A kalibrálásnak két célja van. Egyrészt mérsékli a meghiúsulások torzító hatását, másrészt biztosítja, hogy a főbb demográfiai megoszlások tekintetében a minta jól közelítse az ország népességét. A kalibrálásban kulcsfontosságú szerepet játszanak a továbbszámított népességszámok és háztartásszám, azaz a sarokszámok.

Az új sarokszámok kialakítása

A lakossági felvételeknél használt sarokszámok legfőbb forrása a népszámlálás. A 2011. évi népszámlálás egyik módszertani újítása volt, hogy – a korábbi gyakorlattal szakítva – minden személyt egy lakcímen, az életvitelszerűen használt lakóhelyén írt össze. E szabály alól kivételt képeztek a háztartás azon tagjai, akik tanulás, munkavégzés stb. miatt máshol (pl. kollégiumban, munkásszálláson, albérletben) laknak, de hetente, kéthetente, havonta hazajárnak. Ezekről az „*időszakonként hazajáró*” személyekről két helyen kellett kérdőívet kitölteni: az életvitelszerűen használt lakóhelyen (pl. a kollégista gyermekről az intézeti összeírás keretében a kollégiumban) és a családi otthonban is. Természetesen ezek a személyek is csak egyszer jelentek meg a lakónépességben, mégpedig az életvitelszerűen használt lakóhely településén, azonban a családi otthonban kitöltött kérdőívek fontos információval szolgáltak a lakossági adatfelvételek célsokaságának meghatározásához.

Az újonnan bevezetett időszakosan hazajáró népességkategóriához való tartozás megállapítása nem minden esetben volt egyértelmű, sok esetben bizonytalanná vált.

A lakossági felvételek célsokasága számosságának kialakításakor alapvetően az időszakonként hazajárók köréből indultunk ki. Ezen a sokaságon alakítottuk ki azoknak a személyeknek a körét, akik az összeírás helyén tartoznak a célsokaságba. Jellemzően az eltartott, vélhetően kollégiumban vagy albérletben lakó tanuló gyermekeket és a munkájuk miatt időszakosan ingázó szülőket kellett azonosítani. Ezeket a személyeket a népszámlálás szerinti összeírási helyen vettük számításba, másik lakóhelyük településén pedig töröltük őket a népszámlálási lakónépességből. Ahhoz azonban, hogy tudjuk, kiket kell intézeti és kiket magánháztartásból törölni, a népszámlálás intézeti népességén belül is ki kellett alakítanunk azon személyek körét, akik célsokaságunk definíciója szerint nem számítanak intézeti lakónak.

A népszámlálás során az intézeti összeírásban összesen 17 különböző összevont intézettípust különböztethetünk meg:

Ezen típusok közül a lakossági felvételek célsokaságába nem tartoznak bele:

- a büntetés-végrehajtási intézmények,
- a gyermekvédelmi szakellátás bentlakásos intézményei,
- a javítóintézetek,
- a kolostor, rendház,
- laktanya,
- menekülteket befogadó állomás,
- tartós elhelyezést biztosító szociális intézmény lakói.

Az átmeneti elhelyezést biztosító szociális intézmények közül a fogyatékosok gondozóházára, az időskorúak gondozóházára, a pszichiátriai betegek átmeneti otthonára, a szenvedélybetegek átmeneti otthonára jellemző, hogy ezekben alapvetően maximum 1 évig lehet tartózkodni, így ezen intézettípusok lakóinak egy része a lakossági felvételek célsokaságába tartoznak.

A gyermekjóléti alapellátás bentlakásos intézményei közül a gyermekek átmeneti otthona és a hetes bölcsőde lakói szintén a lakossági felvételek célsokaságát képezhetik.

Természetes módon az érintett körbe tartoznak a diákotthonok, kollégiumok, a munkavállalók elhelyezését szolgáló intézmények, illetve a fekvőbeteg-ellátó intézmények, a kereskedelmi szálláshelyek, az üdülők (az intézeti formában működők) és az otthonházak.

Az intézettípuson túl az ott élők gazdasági aktivitását, családi állapotát, életkorát és az intézetben eltöltött időt is figyelembe vettük a célsokaság kialakításakor.

Függetlenül az intézet típusától a lakossági felvételek célsokaságába csak azok a személyek kerülhetnek bele, akiknek volt az összeírás helyétől eltérő másik lakcíme, és ez a cím Magyarországon található.

Ezt követően alakult ki a népességszámunk. Az időszakonként hazajárók körében az ismertetett módon azonosított személyeket töröltük a másik lakóhelyük népszámlálási lakónépességéből: ahol lehetett,

az intézeti népességből, ahol nem, a magánháztartásban lakó népességből. Ezzel a megoldással a továbbvezetett népességszámunkhoz képest mintegy 55 ezerrel kevesebbet kaptunk, 9 millió 770 ezer 051 főt. A népességszámmal együtt közvetlenül előállt a lakossági felvételek célsokaságának háztartásszáma is.

Az eddig használt és az új sarokszámok a 2011. október elsejei időpontra megtalálhatóak a mellékletben.

A sarokszámok továbbvezetése

A 2011. október elsejét követő időszakra a lakossági felvételek népességszámának továbbvezetése ugyanazzal a módszerrel történik, mint a teljes lakónépességé, a különbség a kiindulási népességszámban van. A továbbvezetés elemei:

- a magyarországi lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárok belföldi vándorlása;
- a magyarországi lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárok születése és halálózása;
- a magyarországi lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárok nemzetközi vándorlása;
- a január 1-jén életvitelszerű tartózkodásra jogosító engedéllyel Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok száma.

Ezzel a megoldással minden hónap elsejére települések, nemek és korcsoportok szerinti bontásban áll rendelkezésre a népességszámunk. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy a továbbvezetésnél használt hivatalos források a bejelentett címhez kötöttek, a lakossági felvételek célsokaságába tartozás pedig bejelentettségtől független.

A korábbi gyakorlattal ellentétben a lakossági felvételeknél használt háztartásfogalomnak megfelelő háztartásszámot is továbbvezettük. A továbbvezetés a Munkaerő-felmérésben megfigyelt átlagos háztartásnagyság-változásnak a figyelembevételével történt.

A sarokszámok visszavezetése

Az eddig használt és új sarokszámok közötti eltérés miatt a lakossági felvételekből becsült adatsorokban is törés keletkezik. Amennyiben az idősorok nem homogének, úgy problémák jelentkeznek az indexképzés, az idősorelemzés területén, mivel a szezonálisan kijáratott adatok megbízható előállításához legalább 5–7 évnnyi homogén megfigyelésnek kell rendelkezésre állnia.

A homogén adatsorokhoz a 2011. októbert megelőző időszakra is elő kellett állítani – a korábban a 2001-es bázisra való áttérésnél alkalmazott gyakorlatnak megfelelően – az új sarokszámokat. A visszavezetés hossza azon az alapvető módszertani megfontoláson alapult, hogy a népszámlálások eszmei időpontjához közelebbi időszakokra vonatkozóan az adott népszámlálásból továbbvezetett adatok megbízhatóbbak, mint a tíz évvel későbbi népszámlálásból visszavezetett adatok. Ezek alapján a népesség- és háztartásszámot a két népszámlálás közötti középidejű, azaz 2006-ig vezettük vissza.

A visszavezetés a 2011. október 1-jei időpontra továbbvezetett és a 2011. évi népszámlálásból meghatározott új sarokszámok különbségének lineáris szétosztásán alapult.

Melléklet

1. tábla

A 2011. október 1-jei továbbvezetett és a népszámlálás alapján előállított új népesség- és háztartásszám alakulása megyénként

Megye, főváros	2001. évi népszámlálásból továbbvezetett		2011. évi népszámlálás során összeírt	
	háztartásszám	népességszám	háztartásszám	népességszám
Budapest	761 867	1 710 625	803 062	1 666 130
Bács-Kiskun	202 622	515 656	217 290	516 689
Baranya	148 295	384 841	157 062	375 706
Békés	141 062	351 785	153 487	356 384
Borsod-Abaúj-Zemplén	248 383	667 846	272 221	680 786
Csongrád	168 780	413 560	174 849	403 793
Fejér	155 639	415 439	168 041	418 617
Győr-Moson-Sopron	165 852	443 380	175 678	439 174
Hajdú-Bihar	197 151	530 023	216 768	533 732
Heves	116 316	302 755	126 506	304 963
Jász-Nagykun-Szolnok	147 162	378 152	160 078	385 211
Komárom-Esztergom	116 376	303 964	123 400	301 848
Nógrád	76 399	197 276	82 927	201 477
Pest	405 711	1 241 935	455 941	1 202 226
Somogy	115 869	312 726	126 501	313 184
Szabolcs-Szatmár-Bereg	190 872	544 671	209 166	556 757
Tolna	86 264	226 488	93 258	229 696
Vas	93 256	252 895	100 105	253 255
Veszprém	131 218	349 717	141 395	349 133
Zala	105 017	281 807	114 569	281 290
Összesen	3 774 110	9 825 536	4 072 304	9 770 051

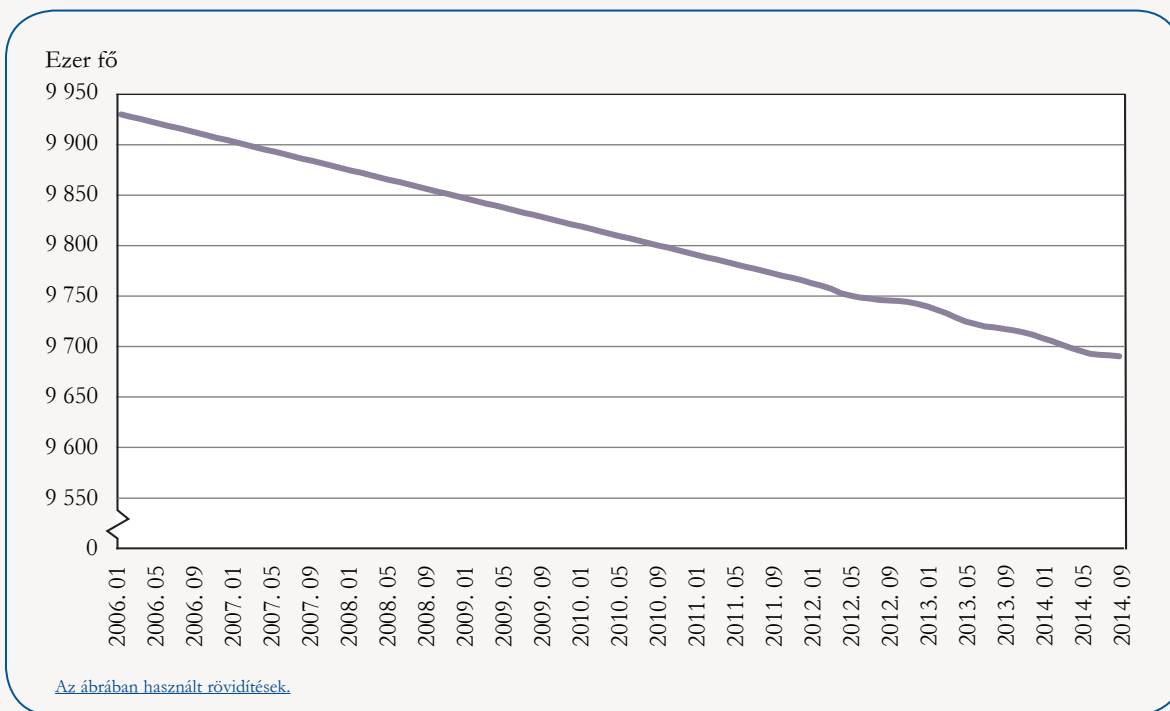
2. tábla

A 2011 október 1-jei továbbvezetett és a népszámlálás alapján előállított új népességszám alakulása korcsoportonként

Korcsoport, éves	2001. évi népszámlálásból továbbvezetett		2011. évi népszámlálás során összeírt	
	férfi	nő	férfi	nő
0–14	737 384	701 269	736 954	699 079
15–19	284 670	275 773	291 684	278 861
20–24	316 184	310 441	308 784	296 265
25–29	339 169	329 711	304 209	298 987
30–39	809 921	784 438	786 167	778 543
40–54	943 486	981 684	954 552	996 562
55–59	345 040	404 583	357 836	414 054
60–69	488 614	643 197	507 156	655 396
70–74	158 174	256 514	159 775	256 061
75–	232 625	482 664	224 449	464 677

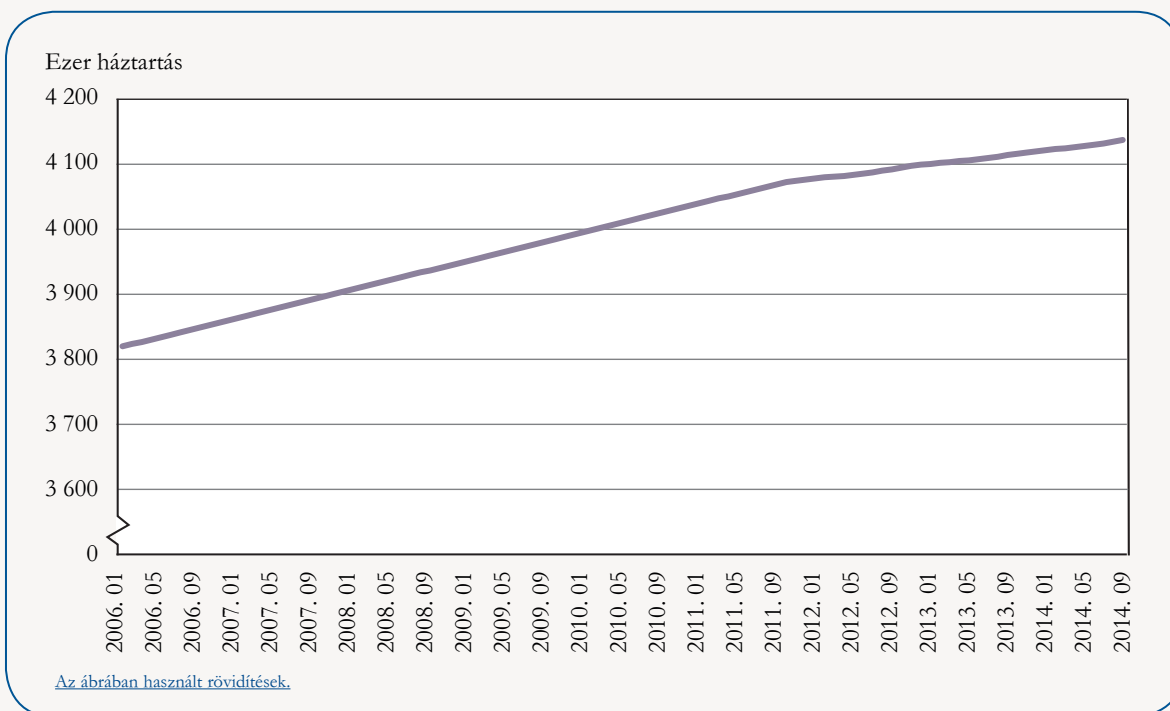
1. ábra

A 2011. évi népszámlálás alapján előállított új népességszámok idősora

2. ábra

A 2011. évi népszámlálás alapján előállított új háztartásszámok idősora

Elérhetőségek:

kommunikacio@ksh.hu

info@ksh.hu

Telefon: (+36-1) 345-6789